

PAWEŁ PRUSAK

WSP w Bydgoszczy

NAUCZANIE - UCZENIE SIĘ PRZEDMIOTÓW PEDAGOGICZNYCH W
KLASACH O PROFILU PEDAGOGICZNYM LICEUM OGÓLNOKSZTAŁ-
CĄCEGO

Wprowadzenie

Rozbieżności między psychologami i pedagogami w pojmowaniu uczenia się utrudniają jednoznaczną definicję tego pojęcia.

Pojęcie uczenia się psychologowie odnoszą do nabywania doświadczenia głównie przez tzw. uczenie się seryjne czyli zapamiętywanie "mechaniczne" /J.Pieter, 1970 s.15/ i nie dostrzegają w nim wyraźnych powiązań z działalnością nauczyciela. Dla wielu z nich uczenie się jest procesem prowadzącym do zmian w zachowaniu się osobnika, zachodzących na podłożu indywidualnego doświadczenia /Z.Włodarski, 1970 s.11-17/.

W stanowisku pedagogów przeważa pogląd, iż uczenie się jest procesem nabywania wiadomości, umiejętności i nawyków w toku poznawania rzeczywistości i nabywania doświadczeń społecznych /L.Bandura, 1972 s.17; Cz.Kupisiewicz, 1979 s.20; W.Okoń, 1975 s.314/. W uczeniu się, a zwłaszcza w przygotowaniu procesu i kontroli jego efektów, istotną rolę spełnia nauczyciel.

Z formami uczenia się, a zwłaszcza z uczeniem się szkolnym integralnie wiąże się nauczanie rozumiane jako praca nauczyciela z uczniami organizowana zazwyczaj w szkole /W.Okoń, 1965 s.10/, jako kierowanie uczeniem się uczniów /Cz.Kupisiewicz, 1973 s.20/ odnoszące się do całego procesu, jak i do pojedynczych aktów. Nauczanie

jest procesem dwubiegunowym, obejmującym zarówno czynności nauczyciela, jak i uczniów /Z.Mysłakowski, 1961 s.11/. Dla oznaczenia dwustronnych i korelatywnych /współzależnych/ procesów: uczenia się i nauczania /J.Pieter, 1970 s.16/, będą postugiwał się powszechnie przyjętym w literaturze dydaktycznej pojęciem: proces nauczania - uczenia się.

1. Charakter kształcenia pedagogicznego w szkole średniej

Przedmioty pedagogiczne w szkole średniej można traktować jako zasadniczy element w przygotowaniu kandydatów do zawodu nauczyciela, bądź jako formę orientacji do zawodu.

1.1. Przedmioty pedagogiczne podstawą przygotowania zawodowego

W Polsce, w liceach pedagogicznych w latach 1944-1970 przedmioty pedagogiczne stanowiły podstawę teoretycznego przygotowania zawodowego przyszłych nauczycieli. Sprzyjał temu właściwy program nauczania przedmiotów pedagogicznych, bogactwo metod i form realizacji treści /B.Ratuś, 1974 s.104; I.Zaczeniuk-Jundziłł, 1963 s.123-253/, wdrażanie do zawodu poprzez różnorodne kontakty z dzieckiem oraz praktyki w szkołach podstawowych /J.Kozłowski, 1956 s.12-118/.

Przejęciowo, w latach 1951-1955, początkowo w klasie XI, a w latach następnych w klasie X, uczniowie liceum ogólnokształcącego realizowali program przedmiotów pedagogicznych w ramach jednorocznego kursu /B. Ratuś, 1974 s.33/. Była to krótkotrwała, doraźna forma kształcenia nauczycieli.

Współcześnie, jednym z przykładów wprowadzenia przedmiotów pedagogicznych do szkolnictwa średniego mogą być Gesamtschulen. Są to szkoły wieloprofilowe, które w RFN zaczęły powstawać po 1970 roku. Po okresie orientacji zawodowej w klasach IX-X, uczniowie podejmują kształcenie w wybranym profilu na poziomie klas XI-XIII /L.Bandura, 1978 s.148/. Profil społeczno-pedagogiczny przygotowuje wychowawców przedszkoli oraz innych placówek wychowawczych. Okres trzyletniego kształcenia w omawianym kierunku jest podzielony na nauczanie propedeutyczne /kl.XI/ i systematyczny kurs pedagogiki i psychologii /kl.XII, XIII/.

Uczniowie hospitują zajęcia, uczestniczą w różnych formach zajęć pozalekcyjnych i tą drogą poznają formy i metody pracy z wychowankami. Nabywają też umiejętności gry na instrumencie, organizowania gier i zabaw dziecięcych oraz wyrobu lalek i dekoracji scenicznych. Uczniowie odbywają również praktyki w rodzinach wiejskich i dziecińcach /kl. XI/, w przedszkolu /kl. XII/ oraz w placówce wychowawczej /kl. XIII/. Czas praktyki wynosi 5 tygodni. W trakcie nauki uczniowie zajmują się matymi dziećmi i prowadzą ich obserwacje /tamże, s.149/.

1.2. Pedagogizacja w szkole średniej formą rozwijania zainteresowań zawodem nauczyciela i przygotowania młodzieży do dalszego kształcenia

Przedmioty pedagogiczne mogą spełniać rolę istotnego czynnika w procesie orientacji do zawodu nauczyciela. Ich realizacja stwarza możliwość zapoznania uczniów z podstawowymi problemami uczenia się, wychowania w rodzinie i placówkach oświatowo-wychowawczych oraz z węzłowymi zagadnieniami psychologii dzieci i młodzieży. Przy równoczesnym zapewnieniu uczniom możliwości obcowania z dziećmi i kontaktów z wybitnymi nauczycielami, tak pomyślana pedagogizacja może skutecznie wpływać na kształtowanie zainteresowań pedagogicznych uczniów. Stanowisko to znajduje potwierdzenie w praktyce oraz w badaniach A.Guryckiej, która wykazała, że zainteresowania uczniów są przede wszystkim rezultatem działalności nauczyciela - wychowawcy, jego dobrej pracy pedagogicznej, efektem całokształtu oddziaływań w procesie dydaktyczno-wychowawczym /A.Gurycka, 1955 s.287/.

Powyższe ustalenie nabiera szczególnego znaczenia w odniesieniu do zawodu nauczyciela. Zdaniem L.Bandury, pod wpływem dobrej pracy szkoły, zainteresowania pedagogiczne mogą wystąpić w stosunkowo młodym wieku. Ich powstawaniu sprzyja działalność w samorządzie uczniowskim, w zajęciach pozalekcyjnych i na obozach letnich, ukierunkowana na wyrabianie skłonności opiekuńczo-wychowawczych /L.Bandura, 1964 ss.96-97/. Zbliżone stanowisko zajmuje J.Kulpa /1976/ akcentując potrzebę kształtowania skłonności opiekuńczo-wychowawczych uczniów poprzez opiekę nad rodzeństwem i młodszymi dziećmi. Pracę w tym kierunku podejmują w Związku Radzieckim Instytuty Pedagogiczne organizując zajęcia pedagogiczne dla uczniów ostatnich

klas szkoły średniej.

Szkoły młodego pedagoga lub pedagogiczne zajęcia fakultatywne organizowane w licznych ośrodkach, jak: leningradzki, odeski, uralski, saratowski czy iwanowski zdały egzamin jako forma orientacji zawodowej i szkolnej. W programie zajęć całodziennych, stacjonarnych lub zaocznych dla uczniów z małych miejscowości znajdują się wykłady i ćwiczenia z pedagogiki, psychologii, estetyki i nauki o społeczeństwie. Kandydatom stworzono możliwość rywalizacji w zakresie znajomości problemów przyszłego zawodu. Wprowadzona w ośrodku odeskim olimpiada pedagogiczna pozwoliła ujawnić ich zainteresowania, skłonności i zdolności, wpłynęła na pogłębienie wiedzy rzeczowej /R.L.Chmieluk, 1971 s.75-76/.

Niektóre szkoły młodego pedagoga mają charakter przedmiotowo-kierunkowy z jednoczesnym podejmowaniem zagadnień pedagogicznych. Obok powtórzenia i poszerzenia wiedzy z przedmiotów kierunkowych traktowanych jako przygotowanie do dalszego kształcenia, młodzież poznaje wybrane zagadnienia teorii pedagogicznej i zobowiązana jest pracować z dziećmi w ramach organizacji pionierskiej /I.E.Mokin, 1975 s.35-38/. Słuszność tak pomyślanej orientacji do zawodu nauczyciela potwierdzają badania eksperymentalne w Związku Radzieckim. Badania te wykazały, że skłonności nauczycielskie, wcześniej ujawnione i podtrzymywane poprzez odpowiednią pracę z młodzieżą w znaczącym stopniu powodują rozwój zainteresowań pedagogicznych, a nie wzbogacone - zanikają /L.A.Kowalewa, 1975/.

W Polsce, niewłaściwy dobór kandydatów na studia nauczycielskie skłonił władze oświatowe do wprowadzenia w liceach ogólnokształcących pedagogicznych zajęć fakultatywnych. Ich koncepcję wypracowano w latach 1971-1974 w ramach eksperymentu krakowskiego pod kierunkiem J.Szymkat /1976 ss.67-79/. Program zajęć przewiduje podstawowe wiadomości z pedagogiki i psychologii, bezpośredni kontakt ze szkołą w formie hospitacji zajęć, zwiedzanie, poznawanie przedszkoli, szkół i placówek kulturalno-oświatowych oraz powierzanie uczniom czynności opiekuńczych w stosunku do dzieci. Fakultety pedagogiczne nie przygotowują do zawodu i nie przesądzają o kierunku kształcenia na uczelni. Jednak dzięki specyfice zajęć, fakultety pedagogiczne zbliżają do zawodu nauczyciela, wpływają korzystnie na decyzję o wyborze kierunku studiów. Powodują też znaczne zmiany w sferze cech instrumental-

nych i kierunkowych młodzieży /J.Szymkat, 1976 i P.Prusak, 1978/.

Poszukiwania bardziej śmiałych form pedagogicznej edukacji młodzieży w liceum ogólnokształcącym doprowadziły do utworzenia klas o profilu pedagogicznym. Koncepcję tę między innymi wypracowano w Krakowie w ramach badań pod kierunkiem R.Sokołowskiego /1980/. Eksperyment zakładał "pedagogizację uczniów przez nauczycieli w sposób naturalny, zintegrowany z całokształtem oddziaływań wychowawczych" /tamże, s.16/. Klasy pedagogiczne utworzono po raz pierwszy w roku szkolnym 1975/76. Do programu nauczania w klasach I-IV wprowadzono nadobowiązkowy przedmiot: elementy nauk pedagogicznych, w wymiarze 2 godzin tygodniowo, Materiał nauczania w poszczególnych klasach obejmował /tamże, s.92/:

- kl. I - wybrane zagadnienia z psychologii ze szczególnym uwzględnieniem procesu uczenia się i rozwoju psychicznego człowieka;
- kl. II - zagadnienia z psychologii wychowawczej i społecznej /semestr I/, osobowość człowieka i jej kształtowanie /semestr II/;
- kl.III - podstawowe pojęcia i cele pedagogiki oraz współczesne tendencje w nauczaniu;
- kl.IV - systemy pedagogiczne, problematyka pedeutologiczna.

Zajęcia lekcyjne i ćwiczenia uzupełniono wycieczkami do placówek wychowawczo-zawodowych. Przewidziano czynności pomocnicze /asystenckie w przedszkolu i w szkole/ uczniów oraz działalność opiekuńczą w ramach prac społeczno-użytecznych lub zajęć pozalekcyjnych /tamże, s.92/.

Klasy pedagogiczne okazały się bardzo skuteczną formą orientacji do zawodu nauczyciela. W dwóch liceach ogólnokształcących, w których klasy te funkcjonowały, wzrosła liczba młodzieży aspirującej do studiów nauczycielskich o 17 % i 22 % /tamże, s.71/. Decyzje o wyborze studiów nauczycielskich podejmowali uczniowie w oparciu o badania psychologiczne i własne zainteresowania. W rezultacie zajęć teoretycznych i praktycznych w klasach pedagogicznych oraz działalności na rzecz szkoły i dziecka uczniowie wykazali silniejszą niż w klasach kontrolnych motywację do zawodu nauczyciela i większą przydatność do pracy z dziećmi /por. tamże, ss.60-71 i s.72/.

Klasy o profilu pedagogicznym występują również w Czechosłowacji m.in. w gimnazjum w Uherskich Hradiszczach, taką klasę zorganiz-

zowano w 1975 roku. Podobnie jak w Krakowie, przy naborze nie prowadzono selekcji np. ze względu na uzdolnienia plastyczne czy muzyczne.

Plan nauczania w klasie pedagogicznej oparty jest na profilu humanistycznym. Jedyne w kl. II-IV profilu pedagogicznego uczniowie dodatkowo mają 2 godziny zajęć pedagogicznych.

I tak:

w kl. II - 1 godz. dydaktyki ogólnej i 1 godz. hospitacji lekcji;

w kl. III - 1 godz. psychologii ogólnej i 1 godz. hospitacji lekcji;

w kl. IV - pedagogika ogólna z elementami historii wychowania i pedeutologii. W ramach zajęć prowadzone są ćwiczenia na zasadzie mikronauczania.

Uczniowie zobowiązani są pracować z dziećmi w miejscu zamieszkania. W opinii absolwentów klasy pedagogicznej, studentów Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu w Brnie, nauka w klasie sprofilowanej zbliżyła ich do zawodu nauczycielskiego i ukierunkowała do studiów pedagogicznych. Spośród 36 uczniów klasy pedagogicznej rozpoczynających naukę w roku 1975/76- 77,8 % podjęło studia pedagogiczne, a 5,5 % rozpoczęło pracę w szkole wiejskiej, jako nauczyciele niewykwalifikowani.

Jakkolwiek kształcenie młodzieży w klasie o profilu pedagogicznym ma charakter orientacji do zawodu nauczyciela, to jednak w rozwiązaniu stosowanym na terenie Czechosłowacji bardziej akcentuje się bezpośredni kontakt ze szkołą, szerszy udział w zajęciach. Należy ocenić pozytywnie możliwość wybrania profilu dalszego kształcenia po roku nauki w gimnazjum.

Bez względu na formę pedagogizacji młodzieży średnich szkół ogólnokształcących jej prowadzenie trzeba uznać za istotny czynnik ułatwiający młodzieży czynne uczestnictwo w procesie nauczania - uczenia się, a jednocześnie przygotowujący do dalszego kształcenia w zawodzie nauczyciela. Jakkolwiek nie najważniejsza jest forma prowadzonej orientacji, to jednak wydaje się, że pedagogizacja w ramach omawianego profilu korzystnie wpływa na identyfikację młodzieży z przyszłym kierunkiem studiów w zakładzie kształcenia nauczycieli.

2. Założenia metodologiczne badań własnych

W corocznych ocenach przygotowania młodzieży do egzaminów wstępnych na studia wyższe krytykowany jest poziom wiedzy merytorycznej i umiejętności kandydatów. Ponadto, np. w wyższych szkołach pedagogicznych podkreśla się, iż część absolwentów szkół średnich nie przejawia zainteresowania pracą z dziećmi i nie potrafi wskazać na racjonalne motywy wyboru zawodu.

Oczekiwania korzystnych zmian w orientacji i doborze kandydatów na kierunki nauczycielskie związane z fakultetami pedagogicznymi nie spełniły się. W liceach ogólnokształcących - głównej bazie rekrutacyjnej szkół wyższych - zajęcia pedagogiczne nie uzyskały znaczącej pozycji. Wykorzystując ich dorobek w 1978 r., w jednym liceum w Bydgoszczy, niezależnie od eksperymentu krakowskiego, wprowadzono profil pedagogiczny w oparciu o zmodyfikowany program fakultetu pedagogicznego. Cele i zadania pedagogizacji w klasie sprofilowanej oraz plan i materiał nauczania, określono i zaczęto wdrażać po roku działalności profilu. W tej sytuacji rodzą się następujące pytania badawcze: 1. Czy i w jakim stopniu program przedmiotów pedagogicznych służy realizacji założeń orientacji do zawodu nauczyciela? 2. Jaką rolę spełniają przedmioty pedagogiczne w rozwijaniu zainteresowań uczniów zawodem nauczyciela? 3. Jakie są efekty nauczania - uczenia się przedmiotów pedagogicznych w zakresie przygotowania młodzieży do dalszego kształcenia?

Aby ustalić odpowiedzi na postawione pytania przyjęto następujące założenia badawcze: 1. Program nauczania przedmiotów pedagogicznych w liceum ogólnokształcącym pozwala uczniom poznać wybrane zagadnienia metodyki uczenia się, psychologii i pedagogiki oraz dziejów myśli pedagogicznej i pedagogiki, a jednocześnie stwarza warunki bezpośredniego kontaktu z dzieckiem dzięki czemu umożliwia podjęcie przemyślanej decyzji o wyborze zawodu nauczyciela; 2. Przedmioty pedagogiczne wyposażają uczniów w wiedzę merytoryczną o wychowaniu, nauczaniu i uczeniu się, dają możliwość działania wśród dzieci i emocjonalnego wiązania się z problematyką nauczycielską; 3. Udział w zajęciach z przedmiotów pedagogicznych umożliwia poznanie prawidłowości uczenia się i doskonalenia umiejętności niezbędnych w procesie studiowania.

Zarysowaną problematykę przedstawię na podstawie badań przeprowadzonych przez studentki IV roku Nauczania Początkowego w ramach

seminarium magisterskiego w roku akademickim 1979/80 i 1980/81. Badaniami objęto klasy I-III o profilu pedagogicznym III LO w Bydgoszczy. W pierwszym roku uczestniczyło w nich 94, a w drugim roku badań 98 uczennic. Ciekawego materiału dostarczyły spostrzeżenia nauczycielek prowadzących zajęcia. Jako zasadniczą metodę pracy nad problemem przyjęto sondaż diagnostyczny. Posłużono się takimi technikami jak: obserwacja, badanie dokumentacji szkolnej, ankiety i wywiady. Obserwację prowadzono w trakcie trwania zajęć z przedmiotów pedagogicznych. Dotyczyła ona metod i form prowadzenia zajęć, aktywności uczniów, recepcji treści oraz zainteresowania uczniów poruszanymi zagadnieniami. Obserwacja umożliwiła krytyczną ocenę organizacji i przebiegu zajęć.

Z dostępnych dokumentów szkolnych wykorzystano: programy nauczania, arkusze ocen uczniów, dzienniki lekcyjne i zeszyty uczniowskie.

Ankieta posłużono się celem uzyskania od młodzieży informacji dotyczących motywów wyboru klasy o profilu pedagogicznym, zainteresowań problematyką pedagogiczną oraz znajomości i wykorzystania metod samodzielnej pracy w procesie uczenia się. W odniesieniu do zainteresowań ankieta miała dostarczyć informacji o czasie trwania zainteresowań pracą z dzieckiem, o czytelnictwie pozycji pedagogicznych i chęci uczenia się omawianych przedmiotów.

Spodziewano się, iż wywiad z nauczycielkami pozwoli zweryfikować materiał uzyskany za pośrednictwem ankiety.

Cennego materiału dostarczyły hospitacje zajęć, jak również bezpośrednio, prowadzone poza zajęciami rozmowy studentek z badanymi uczennicami.

Celem określenia wskaźników rozpatrywanych w badaniach, przyjęto następujące skale pomiarowe:

- skalę czterostopniową: bardzo dobry /5/, dobry /4/, dostateczny /3/, niedostateczny /2/ - dla określenia postępów w nauczaniu - uczeniu się;
- skalę pięciostopniową: bardzo interesujące /5/, interesujące /4/, w miarę interesujące /3/, nieciekawe /2/, nudne /1/ - dla określenia stopnia zainteresowań przedmiotami pedagogicznymi.

Określeniom słownym przyjętych skal przyporządkowano odpowiednie wartości liczbowe /w nawiasach/.

Plan nauczania zaczyna się od metodyki uczenia się w klasie I, co może uczniom pomóc w uczeniu się innych przedmiotów niezależnie od wprowadzenia w problematykę pedagogiczną, kończy się zaś w klasie IV na zagadnieniach z pedagogiki. Dla zachowania korelacji między treściami języka polskiego i historii wychowania, drugi z wymienionych przedmiotów wprowadzono w pierwszym semestrze klasy I z tym, że miesiąc wrzesień i październik przeznaczono wyłącznie na metodykę uczenia się. Układ przedmiotów pedagogicznych został tak pomyślany, aby można było stopniowo /od drugiego semestru w kl. II/ wprowadzać młodzież do przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych. W klasie IV, w semestrze pierwszym przewidziano realizację wybranych zagadnień z pedagogiki ogólnej, zaś semestr drugi w całości przeznaczono na pedeutologię.

3.2. Cele i zadania nauczania przedmiotów pedagogicznych

Przyjęto założenie, że nauka przedmiotów pedagogicznych jest jedynie formą orientacji do zawodu nauczyciela. Stąd też celem ogólnym kształcenia pedagogicznego w liceum ogólnokształcącym jest rozwijanie zainteresowań zawodem nauczycielskim. Realizacji tego celu będą służyć następujące zadania szczegółowe /por. P.Prusak, 1981 s.116/:

- poznanie podstawowych wiadomości z zakresu metodyki uczenia się historii wychowania, psychologii i pedagogiki /wraz z elementami pedeutologii/,
- kształtowanie umiejętności posługiwania się metodami uczenia się,
- przybliżenie młodzieży problemów oświaty i wychowania wynikających z dorobku zwłaszcza polskiej myśli pedagogicznej oraz ze współczesnych rozwiązań edukacyjnych,
- rozbudzenie chęci do obcowania z dzieckiem i zajmowania się nim,
- podejmowanie czynności paranauczycielskich,
- kształcenie dyspozycji pedagogicznych.

Można przyjąć, że nauczanie - uczenie się przedmiotów pedagogicznych wprowadzi młodzież w teorię, w powiązaniu z praktyką pedagogiczną, pozwoli poznać problemy zawodu nauczyciela.

3.3. Materiał nauczania

Charakter nauczania - uczenia się przedmiotów pedagogicznych w liceum ogólnokształcącym implikuje wybiórczość treści określonych programem. Materiał obejmuje jedynie podstawowe zagadnienia pedagogiczne traktowane jako element niezbędny w procesie orientacji do zawodu nauczyciela.

Program metodyki uczenia się może być pomocny nauczycielowi i uczniom. Stwarza bowiem możliwość ukazania uwarunkowań, zrozumienia mechanizmów procesu uczenia się. Nie chodzi jednak o teorię, o wyuczenie się reguł i zasad pracy umysłowej. Intencją programu jest wdrożenie uczniów do pokonywania trudności w uczeniu się, do skutecznego przyswajania treści i posługiwania się nimi w różnych sytuacjach. Cel ten można osiągnąć poprzez wykorzystanie literatury popularno-naukowej dotyczącej dziecka, szkoły (np. M.Łopatkowa, O sztuce wychowania, Warszawa Nasza Księgarnia 1976) oraz łatwych tekstów z czasopism pedagogicznych. Ich opracowanie równocześnie służyć będzie zbliżeniu młodzieży do problemów szkoły i zawodu nauczyciela.

Doskonaleniu umiejętności posługiwania się metodami efektywnego uczenia się służy program historii wychowania. W realizacji treści tego przedmiotu potrzebna jest sprawność w korzystaniu z właściwie dobranych tekstów źródłowych. Uwzględniając orientację uczniów wyniesioną z lekcji języka polskiego i historii, wybrane zagadnienia z historii wychowania winny wzbogacić ich wiedzę humanistyczną o problematykę oświaty i wychowania, o dorobek myśli pedagogicznej. Wskazana jest koncentracja na treściach dotyczących polskiej kultury, na popularyzowaniu dorobku wybitnych przedstawicieli polskiej myśli pedagogicznej.

Wybrane zagadnienia z psychologii koncentrują się wokół analizy rozwoju dziecka oraz poznania możliwości jego optymalizacji. Materiał ujęty został w dwóch tematach obejmujących: elementarną wiedzę psychologiczną o człowieku oraz ogólną charakterystykę procesów orientacyjno-poznawczych i integracyjną rolę osobowości. Ukierunkowana obserwacja dziecka w przedszkolu i odbywane tam dyżury /6 godz./, hospitacja zajęć w klasach młodszych służą weryfikacji wiedzy psychologicznej, umożliwiając kontakt i pełnienie czynności opiekuńczych wobec dzieci.

Treści programowe wybranych zagadnień z pedagogiki przybliżają uczniom i pozwalają zrozumieć uwarunkowania oraz przebieg procesu

wychowania. Ponadto wycieczki do placówek oświatowo-wychowawczych i obowiązkowa, indywidualna praca z dzieckiem w młodszym wieku szkolnym oraz ukierunkowana działalność w organizacji młodzieżowej sprzyja kształtowaniu i utrwalaniu dyspozycji pedagogicznych. Istotną rolę w pracy z młodzieżą aspirującą do zawodu nauczyciela winien spełniać dział omawiający orientację zawodową i szkolną oraz wybrane zagadnienia pedeutologiczne /P.Prusak, 1981 s.117/.

Należy podkreślić, że przedmioty pedagogiczne nie mają na celu kształcenia systematycznego, a o zakresie realizacji materiału poszczególnych programów decyduje nauczyciel. Wiele zagadnień można potraktować jako swego rodzaju ciekawostki, których pełną treść, istotę pozna młodzież w toku studiów pedagogicznych.

Przyjęty program pozwala osiągnąć założone cele funkcjonowania klas o profilu pedagogicznym w liceum ogólnokształcącym. Określenie jego skuteczności i kierunków modyfikacji wymaga przedstawienia wyników badań, czym zajmę się w kolejnej części artykułu.

4. Skuteczność nauczania - uczenia się przedmiotów pedagogicznych w kształtowaniu orientacji uczniów do zawodu nauczycielskiego

4.1. Motywy wyboru klasy o profilu pedagogicznym

Dla absolwenta szkoły podstawowej decyzja o wyborze kierunku kształcenia jest trudna. Wynika to ze znacznej jeszcze w tym wieku zmienności motywów działania rozumianych jako "stan wewnętrznego napięcia, od którego zależy możliwość i kierunek aktywności organizmu" /T.Tomaszewski, 1969 s.187/. Wybór zawodu bywa wynikiem trwałych zainteresowań, ale także zbiegiem przypadkowych okoliczności, które narzucają absolwentowi szkoły średniej wybór takiego lub innego kierunku kształcenia /J.Siwińska, WSP Bydgoszcz s.13/. Dlatego należało zbadać jakie motywy zaciążyły na podjęciu nauki w klasach o profilu pedagogicznym, jakkolwiek decyzja ta nie oznacza jeszcze wyboru zawodu. Wyniki przeprowadzonego w tej kwestii za pośrednictwem ankiety, sondażu przedstawiam w Tabeli 1.

W oparciu o wypowiedzi /Tab.2/ można przyjąć, że w wyborze profilu badań kierowali się istotnymi motywami. Część uczniów wskazywała na dwa spośród wymienionych motywów. Tak więc o wyborze profilu

Tabela 2. Motywy decydujące o wyborze profilu pedagogicznego

O wyborze profilu pedagogicznego zdecydowano:	Motywy wybrane przez badanych w roku												
	1979/80						1980/81						
	Kl. I N=34	Kl. II N=38	Kl. III N=22	Kl. I N=33	Kl. II N=29	Kl. III N=36	Kl. I N=34	Kl. II N=38	Kl. III N=22	Kl. I N=33	Kl. II N=29	Kl. III N=36	
Ilość wyborów	%	Ilość wyborów	%	Ilość wyborów	%	Ilość wyborów	%	Ilość wyborów	%	Ilość wyborów	%	Ilość wyborów	%
Zainteresowanie pracą z dziećmi	22	64,7	28	73,7	17	77,3	19	57,6	13	44,8	25	75,8	
Chęć podjęcia w przyszłości studiów pedagog.	9	26,5	22	57,9	12	54,5	8	24,2	11	37,9	14	46,7	
Sugestie rodziców lub znajomych	1	2,9	1	2,1	-	-	1	3,0	-	-	1	3,3	
Brak innej możliwości /nieprzyjęcie do innej szkoły	8	23,5	-	-	2	9,1	5	15,2	5	8,7	-	-	
Inne	6	17,6	2	5,3	-	-	2	6,1	-	-	-	-	

Zródło: badania studentki E.Czarnowskiej

zdecydowało zainteresowanie pracą z dziećmi oraz chęć podjęcia studiów pedagogicznych, przy czym zwłaszcza w roku szkolnym 1980/81 odsetek wyboru wymienionych czynników znacząco wzrasta w klasie III. W tym przypadku potwierdza się konstatacja S.L.Rubinsztejna /1972 s.745/, iż motyw wyjątkowo występuje w zależności od celów i zadań jakie człowiek realizuje.

Analiza wypowiedzi uczniów kl. I i II w roku szkolnym 1979/80 oraz w kl. II i III w roku szkolnym 1980/81 wskazuje, że wraz z nabywaniem wiedzy z zakresu pedagogiki i psychologii oraz zbliżeniem do dziecka następuje przewartościowanie motywów wyboru profilu. Uczniowie którzy faktycznie wybrali profil wskutek braku innej możliwości bądź przez przypadek, w drugim, a zwłaszcza w trzecim roku nauki zaczynają utożsamiać pierwotny wybór z aktualnie przejawianymi zainteresowaniami i rysującą się perspektywą podjęcia studiów. Interesujące może okazać się prześledzenie zainteresowań badanej młodzieży.

4.2. Zainteresowanie problematyką pedagogiczną

Zainteresowanie najczęściej traktuje się jako tendencję lub skłonność /właściwość psychiczną/ człowieka do zajmowania się jakąś działalnością. Zainteresowanie powstaje na drodze aktywnego, twórczego stosunku do rzeczywistości oraz przeżywania zadowolenia płynącego z faktu zetknięcia się z przedmiotem /zjawiskiem/ i poznaniem go /A.A.Gurycka, 1955 ss.283-291; W.Szewczuk, 1975 s.270/.

Z przedstawionych w poprzedniej części rozważań wynika, że zainteresowanie pracą z dziećmi stanowiło istotny motyw wyboru profilu pedagogicznego. Wypada więc ustalić jak przedstawia się czas trwania tego zainteresowania.

Nawet pobieżny przegląd zebranego na podstawie ankiety materiału /Tab.3/ pozwala stwierdzić, że zdecydowana większość uczniów już w szkole podstawowej przejawiała chęć zajmowania się dziećmi. W pewnej części mogą to być odczucia subiektywne, gdyż analiza wyborów wskazuje na tendencję przypisywania sobie większej trwałości zainteresowań po roku nauki w "profilu" bądź wskazanie, że zainteresowania rozpoczęły się wraz z nauką w LO /wypowiedzi uczniów kl. I w 1970/80 i kl. II w 1980/81/. Wybory odpowiedzi dokonane przez uczniów kl. II /1979/80/ i kl.III /1980/81/ są bardzo zróżnicowane, a że dotyczą tych

Tabela 3. Czas trwania zainteresowań pracą z dziećmi

Czas trwania zainteresowania	Wybór odpowiedniego okresu czasu przez badanych w poszczególnych latach											
	1979-1980						1980-1981					
	KLI N=34		KLI N=38		KLI N=22		KLI N=33		KLI N=29		KLI N=36	
ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	
rok	7	20,6	-	-	1	4,5	5	15,2	3	10,3	1	2,8
dwa lata	6	17,6	6	15,8	1	4,5	8	24,2	4	13,8	7	19,4
trzy lata	11	32,4	10	26,3	6	27,3	11	33,3	10	34,5	11	30,6
więcej niż trzy lata	11	32,4	16	42,1	12	54,6	6	18,2	7	24,2	13	36,1
od momentu rozpoczęcia nauki w LO	1	2,9	6	15,8	2	9,1	3	9,1	5	17,2	4	11,1
Ogółem	34	100,0	38	100,0	22	100,0	33	100,0	29	100,0	36	100,0

Źródło: badania studentek; L.Giebartowskiej i M.Gradomińskiej

samych zespołów jest mało prawdopodobne, aby były obiektywne.

Jako wskaźnik zainteresowań pedagogicznych można przyjąć stosunek do przedmiotu wyrażony chęcią uczestniczenia w zajęciach. Wyniki deklaracji wyrażonej przez młodzież w ankiecie za pośrednictwem pięciostopniowej skali ilustruje Tabela 4.

Tabela 4. Chęć uczęszczania na zajęcia z przedmiotów pedagogicznych

Rok prowadzenia badań	Wartość średnia wyrażonej chęci udziału w zajęciach w klasie; mierzona w pięciostopniowej skali		
	I	II	III
1979/80	4,1	4,4	3,7
1980/81	3,7	4,0	4,2

źródło: badania studentki M. Gradomińskiej

Zaangażowanie uczniów w problematykę pedagogiczną jest wysokie. Młodzież chętnie uczestniczy w zajęciach. Porównanie zespołów uczniowskich, w których badania prowadzono dwukrotnie /kl. I z 1979/80 i kl. II z 1980/81 oraz kl. II z 1979/80 i kl. III z 1980/81/ nie wskazuje na istotne zmiany w nastawieniu do przedmiotów pedagogicznych. Natomiast analiza wyników na poziomie kl. I i II w obu badaniach wskazuje na tendencję wzrostu chęci udziału w zajęciach w drugim roku nauki przedmiotów pedagogicznych. Zjawisko to występuje również w kl. III w roku 1980/81.

Deklarowany przez młodzież stosunek do zajęć z przedmiotów pedagogicznych potwierdzają obserwacje nauczycieli uczących w klasach o tym profilu oraz obserwacje studentek prowadzących badania. Zajęcia z przedmiotów pedagogicznych są ciekawsze niż pozostałe lekcje. Młodzież jest aktywna, chętnie, często w żywiołowy sposób wypowiada się. Można to uznać jako przejaw pozytywnego stosunku do omawianych zajęć, ale równocześnie jako następstwo możliwości zajmowania się odmiennymi treściami niż to wynika z tradycji szkolnej.

Młodzież oceniając korzyści wynikające z zajęć z podstaw metodyki

uczenia się wskazuje, że poprzez ten przedmiot "...poznają różne metody uczenia się" /Barbara K. kl. II/, "Mogę racjonalnie planować pracę w ciągu dnia" /Hanna K. kl. I/. Dostrzega również, że wykorzystywane w trakcie zajęć artykuły, teksty dotyczące oświaty i wychowania pozwoliły na wdrożenie się w podstawowe problemy pedagogiczne i zawodu nauczyciela. Badane uczennice wykazały się znajomością następujących pozycji pedagogicznych: J.Rudniańskiego: Jak się uczyć, SOS dla ucznia i Metody pracy umysłowej; Z.Pietrasieńskiego, Sztuka uczenia się i J.Półturzyckiego, Ucz się sam.

Potrafiły też owe uczennice określić tytuły oraz problematykę podejmowaną w przynajmniej dwóch czasopismach pedagogicznych. Najczęściej wymieniane tytuły to: "Głos Nauczycielski", "Rodzina i Szkoła". Znajomość literatury i czasopism pedagogicznych pozwoliła nie tylko opanować podstawy wiedzy z zakresu metodyki uczenia się, lecz także pogłębić i poszerzyć treści programowe. Największą aktywność przejawiali badani w trakcie zajęć poświęconych poznawaniu nowych metod i technik uczenia się.

Istotną cechą programu wybranych zagadnień z historii wychowania jest korelacja treści z programem języka polskiego i historii. Wśród wypowiedzi badanych powtarza się przykład: Komisja Edukacji Narodowej jako temat "na" języku polskim, historii i historii wychowania. Przez podjęcie tego zagadnienia "na" historii wychowania następuje utrwalenie materiału z języka polskiego i historii, a ponadto temat zostaje poszerzony o problematykę pedagogiczną. Na rolę historii wychowania w rozwijaniu i zaspokajaniu zainteresowań wskazują wypowiedzi badanych, uczennic klasy II: Jolanty B.: "Interesują mnie poglądy, metody innych pedagogów. Mogę je poznać na historii wychowania"; Beaty C.: "Mogę porównać wychowanie dawniejsze z obecnym i ocenić ich zalety czy wady".

Mimo obszernego programu, znaczny odsetek badanych (32 %) sięga po ciekawe pozycje książkowe. Wśród książek czytanych poza literaturą obowiązkową znajduje się m.in. J.Wł.Dawida, O duszy nauczycielstwa. Czytelność jako wskaźnik zainteresowań rozwijanych w wyniku realizacji zagadnień z historii wychowania budzi zadowolenie. Wymaga jednak pewnej selekcji, gdyż zrozumienie tekstów pisanych w początkach XX wieku wymaga szerszego przygotowania. Niemniej realizacja treści z historii wychowania ukazuje dorobek zwłaszcza polskiej myśli pedagogicznej, przemiany w szkolnictwie oraz w pojmowaniu roli nauczyciela.

Obserwacja zajęć w "profilu pedagogicznym" potwierdza, że wśród młodzieży licealnej psychologia należy do najbardziej popularnych i oczekiwanych przedmiotów. Znaczenie dla niej psychologii wynika z wypowiedzi badanych: Katarzyna J. /kl.II/ - "Przez psychologię uczę się poznawać samą siebie i innych ludzi", Jolanta W. /kl.III/ - "Poznaję psychikę dziecka w różnym wieku życia i uczę się jak postępować z dzieckiem". Zdaniem nauczycieli uczących przedmiotów pedagogicznych młodzież jest najbardziej aktywna na lekcjach z psychologii, a zwłaszcza podczas omawiania problemów związanych z rozwojem małego dziecka. Wiele ciekawych spostrzeżeń dostarczają uczniom hospitacje zajęć w przedszkolach i szkołach.

Miarą aktywności nauczania - uczenia się wybranych zagadnień z psychologii w zakresie orientacji młodzieży do zawodu nauczyciela i rozwijania zainteresowania dzieckiem są m.in. zadania realizowane w przedszkolach. Uczennice bardzo chętnie podejmują dyżury, podczas których spełniają czynności opiekuńcze, uczestniczą we wspólnych zabawach.

Młodzież wskazuje na znaczną liczbę opracowań spośród wykorzystywanych bądź czytanych poza programem psychologii. Do najczęściej wymienianych pozycji należą: H.Kaji, Materiały do nauki podstaw psychologii, T.Tomaszewskiego, Wstęp do psychologii i M.Przetacznikowej, Psychologia rozwoju dzieci i młodzieży.

Stopień zainteresowania przedmiotami pedagogicznymi jest bardzo wysoki, gdyż 77,6 % badanych uważa, że zajęcia te są interesujące bądź bardzo interesujące, 16 % ocenia je jako w miarę interesujące, a tylko 6,4 % jako nieciekawe lub nudne. O tak wysokiej ocenie zadecydowała nowość problematyki pedagogicznej zwłaszcza w kl. I, w której uczniowie oceniają omawiane zajęcia w ponad 86 % jako interesujące i bardzo interesujące. Na ocenie zaważyła też różnorodność form i metod realizacji materiału jak: dyskusja, praca z tekstem, wycieczki do szkół i przedszkoli, hospitacje zajęć, dyżury w przedszkolu i inne.

Jednym z zasadniczych elementów zainteresowań są wiadomości i umiejętności uzyskane w procesie nauczania - uczenia się. Jako wskaźnik wiedzy z przedmiotów pedagogicznych przyjęto oceny z klasyfikacji rocznej w roku szkolnym 1980/81.

Tabela 5. Poziom wiedzy z przedmiotów pedagogicznych

Skala ocen	Oceny uzyskane z przedmiotów pedagogicznych w klasie					
	I		II		III	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
bardzo dobry	9	27,2	5	17,2	8	22,2
dobry	16	48,5	18	62,2	18	50,0
dostateczny	8	24,3	6	20,6	9	25,0
niedostateczny	-	-	-	-	1	2,8
Razem	33	100,0	29	100,0	36	100,0

Źródło: badania studentki M. Gradomirskiej

Wyniki klasyfikacji z przedmiotów pedagogicznych są bardzo wysokie, wyższe od rezultatów uzyskanych z pozostałych przedmiotów humanistycznych przeciętnie o 0,3 - 05 wartości średniej ocen. Na tak korzystną klasyfikację rzutowała motywacja do uczenia się przedmiotów pedagogicznych. Ponadto w skład oceny z przedmiotów pedagogicznych weszły m.in. przejawiane skłonności do pracy z dzieckiem, sumienność w wywiązywaniu się z obowiązków w trakcie dyżurów w przedszkolu i umiejętności w zakresie uczenia się. W ocenie uwzględniono też stopień przygotowania do dalszego kształcenia.

4.3. Przygotowanie do dalszego kształcenia

W kształceniu ogólnym realizowanym w liceum ogólnokształcącym przedmioty pedagogiczne są czynnikiem wspierającym poczynania nauczycieli i uczniów. Poprzez poszerzanie wiedzy, wdrażanie do skutecznego uczenia się i posługiwania się metodami samodzielnej pracy, treści programowe wynikające z profilu pedagogicznego służą przygotowaniu młodzieży do dalszego kształcenia.

Przeprowadzona przez uczennice samoocena umiejętności uczenia się /Tab.6/ jest zawyżona i nie może być podstawą diagnozy pedagogicznej. Młodzież kl. I ocenia wyżej swoje umiejętności niż uczniowie klas

II i III. Takiego stanowiska nie można uznać za obiektywne. Nie znajduje ono potwierdzenia w poczynionych obserwacjach. Zjawiskiem pozytywnym jest narastanie w miarę uczenia się krytycyzmu w stosunku do samego siebie, wyrazem czego jest najniższa samoocena w kl. III.

Tabela 6. Samoocena umiejętności uczenia się

Rok prowadzenia badań	Wartość średnia dokonanej samooceny w klasie		
	I	II	III
1979/80	3,8	3,6	3,2
1980/81	3,8	3,7	3,6

Źródło: badania studentki E.Czarnowskiej

Skuteczność nauki w szkole wyższej w znacznym stopniu zależy od umiejętności samodzielnego uczenia się. Program przedmiotów pedagogicznych silnie akcentuje metodyczną stronę uczenia się stwarza warunki nabycia umiejętności posługiwania się metodami studiowania. Zachodzi więc konieczność prześledzenia uzyskanych w tym względzie efektów.

Tabela 7. Samoocena umiejętności posługiwania się metodami samodzielną pracy

Metody samodzielną pracy	Wartość średnia oceny umiejętności w poszczególnych latach					
	kl. I		kl. II		kl. III	
	79/80	80/81	79/80	80/81	79/80	80/81
Praca z książką	4,2	3,7	4,0	4,0	3,9	3,9
Korzystanie z notatek	4,3	4,1	4,1	4,1	4,2	4,1
Udział w dyskusji	3,7	3,2	3,2	3,2	3,0	3,2
Korzystanie z wykładów	4,1	4,0	3,8	4,1	3,6	3,8

Źródło: badania studentki E.Czarnowskiej

Mimo jaskrawie zawyżonej samooceny w kl. I z roku 1979/80, uzyskane wyniki umożliwiają przedstawienie kilku uwag. Obiektywność samooceny w zakresie korzystania z notatek nie może budzić wątpliwości. Brak podręczników do przedmiotów pedagogicznych zmusza do sporządzania rzetelnych notatek, które są podstawą do dalszej nauki. Na wyższą samoocenę umiejętności pracy z książką w kl. II rzutuje natężenie pracy z tekstem źródłowym. Kurs historii wychowania zmusza do preferowania tej metody, a równocześnie umożliwia jej opanowanie. Wydaje się, że uczniowie trafnie ocenili własne umiejętności udziału w dyskusji, która wymaga jasności wyrażania myśli, przekonującej argumentacji i równocześnie tolerancji dla poglądów i przekonań partnera. Sądzę, że program pedagogiki w kl. IV sprzyjać będzie szerszemu stosowaniu dyskusji, a tym samym doskonaleniu umiejętności uczniów w posługiwaniu się tą metodą.

Prowadzona w trakcie badań obserwacja procesu dydaktyczno-wychowawczego w klasach o profilu pedagogicznym pozwoliła ustalić, że systematyczne posługiwanie się metodami samodzielnej pracy wpływa korzystnie na uczenie się innych przedmiotów. W miarę realizacji kursu metodyki uczenia się następowała wyraźna poprawa w zakresie racjonalnego rozłożenia materiału do samodzielnego opracowania w domu. W klasach o profilu pedagogicznym w stosunku do oddziałów równoległych uczennice lepiej radziły sobie z kompozycją prac pisemnych z języka polskiego, nie miały trudności w korzystaniu z tekstów źródłowych na lekcjach historii. Stwierdzono, że posługując się tekstem źródłowym uczennice bez żadnego polecenia od razu przystępują do sporządzania notatek. Poziom umiejętności pracy z książką wyrażony w pięciostopniowej skali, zarówno w samoocenie badanych jak i w opinii nauczycieli, mieści się w granicach oceny dobrej.

Na uwagę zasługują notatki uczniów z przedmiotów pedagogicznych. Z łatwością pozwalają zorientować się w strukturze tematu dzięki zamieszczeniu planu, wyróżnieniu treści najistotniejszych /bardzo często wyodrębnionych linią, kolorem/ i jedynie zasygnalizowaniu spraw drugorzędnych bądź wcześniej poznanych. W wielu notatkach, na marginesach stwierdzono występowanie informacji bibliograficznych nanoszonych w trakcie uczenia się danego zagadnienia w domu. Notatek prowadzonych w taki sposób nie spotkano, bądź zdarzało się to bardzo rzadko w klasach pozostałych profili.

Analizowano też zeszyty z innych przedmiotów. W klasach pedagogicznych notatki z języka polskiego, historii oraz częściowo z geografii były skonstruowane w sposób wyżej opisany. Można więc sądzić, że umiejętność sporządzania notatek przez uczniów objętych pedagogizacją ma charakter trwały i wskazuje na wdrożenie do korzystania z wykładu oraz opracowywania tematu z różnych źródeł. Tak sporządzone notatki ułatwiają uczenie się.

Niektóre notatki z przedmiotów pedagogicznych były zbyt obszerne. Według nauczycieli brak stosowanych podręczników niejednokrotnie zmusza uczniów do opracowywania stosunkowo obszernych notatek.

Wypowiedzi nauczycieli, zgromadzone uwagi w trakcie hospitacji zajęć oraz opinie samej młodzieży nie pozwalają na jednoznaczną ocenę roli przedmiotów pedagogicznych w rozwijaniu umiejętności dyskusowania. Młodzież chętnie dyskutuje na lekcjach przedmiotów pedagogicznych i jak twierdzą nauczyciele często żywiej niż "na" innych przedmiotach, lecz w zasadzie tylko w klasie I /według danych z roku 1979/80/. Być może nowość problematyki, chęć zaznaczenia własnej aktywności sprzyja spontanicznym wypowiedziom. Badania prowadzone w roku 1980/81 nie potwierdziły zależności udziału w dyskusji od poziomu kształcenia. Udział w dyskusji wyrażony przy pomocy pięciostopniowej skali, w większości klas kształtował się powyżej oceny dostatecznej /por. Tab.7/. Wśród badanych przeważa pogląd, że dyskusja na zajęciach pedagogicznych w stosunku do prowadzonych na innych lekcjach są bardziej ożywione, poglądy są lepiej uzasadnione i wzbogacone obserwacjami poczynionymi w trakcie hospitacji zajęć w placówkach oświatowo-wychowawczych.

Korzystnym zjawiskiem jest wcześniejsze niż w klasach o pozostałych profilach nastawienie na kontynuowanie nauki na kierunkach nauczycielskich. Po maturze, ponad 50 % badanych zamierza uczyć się w policealnym studium wychowania przedszkolnego. Dalsze 40 % uczennic zainteresowane jest na studia wyższe, na kierunkach: nauczanie początkowe i wychowanie przedszkolne. W porównaniu do zajęć fakultatywnych, profil pedagogiczny zdecydowanie wcześniej kształtuje aspiracje zawodowe młodzieży, gdyż już w klasie I ponad 80 % uczennic w przyszłości chce pracować w zawodzie nauczyciela.

W przygotowaniu do dalszego kształcenia nie bez znaczenia jest stawianie uczennic w sytuacjach zadaniowych, wymagających podejmo-

wania decyzji i samodzielnego rozwiązywania problemów w trakcie pełnionych dyżurów w przedszkolu oraz w bezpośrednich, indywidualnych kontaktach z dzieckiem w młodszym wieku szkolnym. Postawione w konkretnej sytuacji wychowawczej uczennice zobowiązane są np. zaopiekować się dzieckiem; rozwiązać konflikt między poróżnionymi w zabawie, wzbudzić zaufanie w trakcie przeprowadzanej rozmowy czy zachęcić dziecko do działania. Wydaje się, że stawianie uczennicom zadań pedagogicznych uczy rzetelności, odpowiedzialności i konsekwencji w działaniu - cech wielce przydatnych w dalszym kształceniu. Może też budzić satysfakcję i tą drogą wzmacniać motywację, chęć zostania w przyszłości nauczycielem.

Przeprowadzona analiza nauczania - uczenia się przedmiotów pedagogicznych jest niepełna, gdyż nie uwzględniła badań wybranych elementów pedagogiki realizowanych w klasie IV. Niemniej, przedstawiony materiał pozwala stwierdzić słuszność przyjętych założeń badawczych.

Wyrażona konkluzja nie zwalnia od poszukiwania dróg modyfikacji i dalszego doskonalenia form i metod pedagogizacji młodzieży licealnej. Obserwując bowiem efekty w zakresie orientacji uczniów do zawodu nauczyciela, analizując skuteczność rozwijania zainteresowań pedagogicznych i przygotowania do dalszego kształcenia rodzą się wątpliwości. Można je wyrazić w następującym pytaniu: Czy w procesie orientacji do zawodu nauczyciela słuszny jest podział pedagogiki na przedmioty? Wątpliwość ta powstaje w trakcie omawiania realizacji programu z metodyki uczenia się. Wdrażanie uczniów do skutecznego uczenia się "na treściach" zawartych w artykułach podejmujących różną problematykę pedagogiczną powoduje, że poznają oni prawidłowości uczenia się i równocześnie stykają się np. z sylwetkami wybitnych pedagogów, z ich działalnością i poglądami, z niektórymi sprawami rozwoju dziecka, placówek oświatowo-wychowawczych i zawodu nauczyciela. W tym miejscu niejako narzuca się koncepcja jednolitego, zintegrowanego programu wybranych zagadnień z pedagogiki dla całego kursu pedagogizacji młodzieży. Takie ujęcie przedmiotu, jak sądzę, bardziej sprzyjałoby zrozumieniu dziecka w różnych sytuacjach wychowawczych, jak również ukazaniu roli nauczyciela w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Zachodzi więc potrzeba podjęcia stosownych w tym względzie badań.

5. Wnioski

Potrzeba pedagogizacji młodzieży szkoły średniej, jako głównej bazy rekrutacyjnej dla zakładów kształcenia nauczycieli, nie wymaga dodatkowego uzasadnienia. Wystarczająco potwierdza ją przeprowadzona analiza literatury. Przedstawiony materiał badawczy z zakresu nauczania - uczenia się przedmiotów pedagogicznych w klasie o profilu pedagogicznym w liceum ogólnokształcącym pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

1. W wyborze profilu pedagogicznego młodzież kieruje się istotnymi motywami, a zwłaszcza zainteresowaniem pracą z dziećmi oraz chęcią podjęcia dalszej nauki w zakładzie kształcenia nauczycieli. W miarę nauczania - uczenia się przedmiotów pedagogicznych motyw te ulegają wzmocnieniu.
2. Nauczanie - uczenie się przedmiotów pedagogicznych w klasie pedagogicznej sprzyja rozwijaniu zainteresowań pedagogicznych uczniów liceum. Wyrazem tych zainteresowań jest:
  - chęć udziału w zajęciach z przedmiotów pedagogicznych,
  - czytelnictwo czasopism i książek o tematyce pedagogicznej,
  - poziom wiedzy z przedmiotów pedagogicznych wyrażający się wysokim odsetkiem ocen bardzo dobrych /17,2 % - 27,2 % i dobrych /48,5 % - 55,2 %/ w klasach I-III,
  - podejmowanie czynności opiekuńczych i chęć obcowania z dziećmi.
3. Klasy o profilu pedagogicznym są skuteczną formą orientacji młodzieży do zawodu nauczyciela. Realizacja programu podstaw metodyki uczenia się oraz wybranych zagadnień z historii wychowania, psychologii i pedagogiki pozwala zapoznać uczniów z podstawowymi problemami zawodu nauczyciela i z jego warsztatem pracy, umożliwia zbliżenie do dziecka i obcowanie z nim oraz wzbogaca wiedzę uczniów w zakresie dorobku myśli pedagogicznej.
4. Pedagogiczne kształcenie młodzieży w klasie sprofilowanej sprzyja przygotowaniu do dalszej nauki po ukończeniu szkoły średniej zwłaszcza poprzez:
  - poznanie prawidłowości i wzrost umiejętności uczenia się,
  - wdrażanie do posługiwania się metodami samodzielnej pracy jak: praca z książką /tekstem źródłowym/, sporządzenie i korzystanie

z notatek, udział w dyskusji, korzystanie z wykładów. Zasięg klas o profilu pedagogicznym jest jeszcze niewielki. Jednak uzyskane efekty powinny zachęcić szkoły i nauczycieli do popularyzowania tej formy pedagogizacji młodzieży. Konieczne jest dalsze doskonalenie i modyfikacja orientacji młodzieży liceum ogólnokształcącego do zawodu nauczyciela.

LITERATURA

1. Bandura L., Przegląd współczesnych zagadnień pedeutologicznych, Ruch Pedagogiczny 1964 nr 4
2. Bandura L., O procesie uczenia się, Warszawa PZWS 1982
3. Bandura L., Próba reformy szkoły średniej w Republice Federalnej Niemiec, Kwartalnik Pedagogiczny 1978 nr 2
4. Chmieluk R.I., Diagnostika profesjonalnej przigodnosti k rabotie ucziela, Sowietkaja Pedagogika 1971 nr 8
5. Gurycka A., O budzeniu zainteresowań nauką u słabych uczniów, W: Czernichowski E. /red./, Rocznik Instytutu Pedagogiki, Warszawa PZWS 1955 T.1
6. Kowalewa L.A., Formirowaniye sklonnostiej k pedagogiczeskoj diejatelnosti uczaszczichsja sredniej szkoły, Kijów 1975
7. Kulpa J., Zdolna młodzież do uczelni pedagogicznych, Głos Nauczycielski 1976 nr 7
8. Kupisiewicz Cz., Podstawy dydaktyki ogólnej, Warszawa PWN 1973
9. Mokin I.E., Priwiwaja wkus k pedagogiczeskoj diejatelnosti, Wiestnik Wysszej Szkoły 1975 nr 10
10. Mysłakowski Z., Wprowadzenie do teorii nauczania, Warszawa KiW 1961
11. Okoń W., Zarys dydaktyki ogólnej, Warszawa PZWS 1965
12. Okoń W., Słownik pedagogiczny, Warszawa PWN 1975
13. Pieter J., Psychologia uczenia się i nauczania, Wydawnictwo Śląsk, Katowice 1970
14. Prusak P., Wybrane aspekty dydaktyczne zajęć fakultatywnych w liceum ogólnokształcącym, W: Jakóbowski J. /red./, Zeszyty Naukowe WSP w Bydgoszczy, Studia Pedagogiczne Zeszyt 4, Bydgoszcz 1978
15. Prusak P., Klasy o profilu pedagogicznym w liceum ogólnokształcącym, Nowa Szkoła 1981 nr 3

16. Ratuś B., Licea pedagogiczne w Polsce Ludowej 1944-1970, Warszawa-Poznań PWN 1974
17. Rubinsztejn S., L., Podstawy psychologii ogólnej, Warszawa KIW 1972
18. Sokołowski R., Przygotowanie młodzieży do studiów nauczycielskich, Kraków IKNIBO 1979
19. Szewczuk W., Psychologia, Zarys podręcznikowy, Warszawa WSIP 1975 T.2
20. Szymkał J., Fakultety pedagogiczne w liceum ogólnokształcącym formą przygotowania młodzieży do studiów nauczycielskich, Ruch Pedagogiczny 1976 nr 1
21. Siwińska J., Motywy wyboru zawodu nauczyciela i ich wpływ na wyniki nauczania, Bydgoszcz WSP 1979
22. Tomaszewski T., Wstęp do psychologii, Warszawa PWN 1963
23. Włodarski Z., Pojęcie uczenia się. W: Bodehoska W. i Włodarski Z. /red./, Psychologia uczenia się, Warszawa PWN 1972
24. Zaczeniuk-Jundziłł I., Rola przedmiotów pedagogicznych w kształceniu nauczycieli, Warszawa PZWS 1963

**ON SEARCH OF TECHING-LEARNING PEDAGOGICAL SUBJECTS IN
CLASSES OF PEDAGOGICAL PROFILE IN SECONDARY SCHOOLS**

Summary

Search for efficient forms of orientation form teacher's profession has been continued. In secondary schools one of the experiments has introduced classes of pedagogical profile. Investigations carried out in I-III classes of pedagogical profile proved that introducing elements of pedagogical knowledge and at the same time getting acquainted with nursery schools, schools and work with pupils caused intensity of motivation for the choice of the profile and wish for learning pedagogical subjects, increase in the reading habit of pedagogical books and periodicals and better command of knowledge than in other humanistic subjects.

**ИЗ ИССЛЕДОВАНИЙ ОБУЧЕНИЯ-УЧЁБЫ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ПРЕДМЕТОВ В КЛАССАХ
С ПЕДАГОГИЧЕСКИМ ПРОФИЛЕМ**

Резюме

Не прекращаются поиски эффективных форм ориентации к профессии учителя. В общеобразовательном лицее, одной из попыток являются классы педагогического профиля. Проведённые исследования в I-III классах лицея педагогического профиля показали, что введение элементов педагогических знаний во взаимосвязи с познанием детсадов, школ и работой с воспитанниками вызвало: углубление мотивации выбора профиля и охоту изучения педагогических предметов, развитие чтения книг и педагогических журналов, а также лучшее усвоение знаний чем по другим гуманитарным предметам.